

Scientific Research – Article

The effect of the political tendencies of members of the Islamic Consultative Assembly on its performance in the political participation(Sixth and seventh periods)

ABSTRACT

the present study aims to comparative analysis for the orientation of the positions and institutional approach of representatives of the 6th and seventh session of the council of the Islamic Council to political development. In this regard, the main question is whether the political trends of MPs have an impact on their performance with the level of political participation? The results of this research, which are based on descriptive - analytical method and Huntington's approach to the relationship between political parties and political development is necessary to advance the present research, thus making the theoretical basis of the research necessary and makes it necessary to address the issue. Because of its importance in Islam, system leaders have a special importance. It showed that there are signs of cooperation between parliament and other political institutions whenever there is a field for political competition among parliamentarians. The situation in an analysis leads to an increase in political participation and an important step towards political development. The MPs considered it a crucial lever for political development and considers their failure to examine their failure in this regard to political sociology issues. In the event of discussion, there are many factors in the realization of political development: structural, legal.

keywords: parliament assembly, representatives, political participation, political trends, political development.

بررسی تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی و عملکرد آن در راستای مشارکت سیاسی (با تاکید بر ادوار ششم و هفتم)

علی محمدشریفی^۱
معصومه رشاد^۲
محمد توحیدفام^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۵/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۷/۱۸

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل تطبیقی جهت گیری مواضع و رویکرد نهادی نمایندگان دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی نسبت به توسعه سیاسی می باشد. در این راستا سوال اصلی پژوهش عبارت از آن است که گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس چه تأثیری بر عملکرد آنان با میزان مشارکت سیاسی دارد؟ نتایج این تحقیقات که بر اساس روش توصیفی - تحلیلی است و رویکرد هانتینگتون در باب رابطه میان احزاب سیاسی و توسعه سیاسی را برای پیشبرد تحقیق حاضر لازم دانسته و از این رو مبنای نظری تحقیق بهره برده است و جهت بیان مساله مورد نظر، ضروری می نماید. به دلیل اهمیت آن در اسلام، رهبران نظام بر جایگاه مجلس، این مساله اهمیت ویژه ای دارد. نشان داد که هرگاه زمینه برای رقابت سیاسی میان نمایندگان مجلس وجود داشته باشد، نشانه هایی از همکاری بین مجلس و سایر نهادهای سیاسی به وجود می آید. وضعیت در یک تحلیل موجب افزایش مشارکت سیاسی و گامی مهم در جهت توسعه سیاسی می باشد. نمایندگان مجلس را اهرم تعیین کننده توسعه سیاسی دانسته و بررسی عدم توفیق آنها را در این رابطه از مسایل جامعه شناسی سیاسی قلمداد می کند. در صورت بحث در تحقق توسعه سیاسی عوامل بسیاری نقش دارد عبارتند از: ساختاری، قانونی و ایدئولوژیک است.

واژگان کلیدی: مجلس شورای اسلامی، نمایندگان، مشارکت سیاسی، گرایش های سیاسی، توسعه سیاسی.

*مقاله حاضر مستخرج از رساله دکترای رشته علوم سیاسی، دانشجو: علی محمدشریفی، با عنوان: **تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکرد آن در توسعه سیاسی؛ مطالعه موردی دوره های ششم و هفتم**، استاد راهنما: معصومه رشاد، استاد مشاور: محمد توحیدفام، ارائه شده در گروه علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران در سال ۱۴۰۰ است.

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Masi.reshad@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مجلس شورای اسلامی در ساختار قدرت سیاسی دارای جایگاه و اهمیت ویژه ای است. مجلس، نشانگر رشد سیاسی جامعه ایران است و با توجه به حضور نخبگان سیاسی می تواند از اهمیت بسیار بالایی برخوردار باشد. در واقع مجلس بیان کننده نوع ساختار و نظام سیاسی موجود در کشور است. ساختاری که می تواند بر اساس معیارهای موجود، تحت تاثیر جریانات سیاسی باشد و مجلس بیان می دارد که سطح حضور و فعالیت نهادهای مدنی و احزاب سیاسی، سطح رقابت ها و گستره فضای سیاسی جامعه که از شاخص های توسعه سیاسی می باشد به چه میزان است و دست کم آن که مجلس نماد گرایش ها و سلاقی سیاسی جامعه و بیان کننده سمت و سوق نیازها و مطالبات مردمی است که سه کارویژه آن عبارتند از: وضع قانون، نظارت و وظیفه نمایندگی در صورتی سه کارویژه منظم، دقیق و جهت مشخصی داشته باشند در راستای توسعه سیاسی می باشد.

ارزیابی های انجام شده نشان می دهد که هرگاه زمینه برای رقابت سیاسی سالم و شفافیت تازمانی میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی وجود داشته باشد، نشانه هایی از همکاری های سازمان یافته بین مجلس و سایر نهادهای حکومتی به وجود می آید. نتیجه چنین فرآیندی را می توان حداکثرسازی کارآمدی سیاسی بین نیروهایی دانست که از انگیزه لازم برای نقش آفرینی سیاسی برخوردار خواهند بود. وضعیت در یک تحلیل نهایی موجب افزایش مشارکت سیاسی افراد جامعه و همچنین گامی مهم در جهت توسعه سیاسی خواهد بود. در این پژوهش تلاش می شود تا رابطه بین گرایش های سیاسی و عملکرد نمایندگان مجلس در ایران با نگاه موردی به دوره های ششم و هفتم و مقوله مشارکت سیاسی مورد بررسی، تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

در نوشتار حاضر **سوال اصلی** عبارت است از اینکه؛ تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکرد آن در دوره های ششم و هفتم در چارچوب مشارکت سیاسی چه می باشند؟

در خصوص اهمیت و ضرورت مساله می توان اشاره کرد که توسعه سیاسی یکی از وجوه ضروری برای پیشرفت هر جامعه ای در دنیای معاصر است. در ایران نخبگان رسمی در حوزه های مختلف نقش برجسته ای در این امر دارند از سوی دیگر، مجلس و نمایندگان آن به عنوان بخشی از نخبگان حاکم از نهادهای سیاسی نسبتاً انتخابی شهروندان برای دستیابی به حقوق خود و کنترل فعالیت های حاکمان است. نمایندگان مجلس شورای اسلامی را اهرم تعیین کننده توسعه سیاسی در ایران دانسته و بررسی عدم توفیق آنها را در این رابطه از مسایل عمده جامعه شناسی سیاسی قلمداد می کند. در صورت بحث در تحقق یا عدم تحقق توسعه سیاسی عوامل بسیاری نقش دارد عبارتند از: ساختاری، قانونی و ایدئولوژیک است. مجلس به عنوان نهاد سیاسی قانون گذاری و بستر ساز تحقق توسعه سیاسی نقشی بسیار مهم و اثرگذارتر از سایر ساختارها دارد. با وجود سابقه نسبتاً طولانی احزاب سیاسی روند توسعه سیاسی در ایران ناکام مانده است و احزاب سیاسی نتوانستند کارکردهای خود را به خوبی انجام دهند و این امر یکی از موانع موثر بوده است (حبیبی، ۱۳۹۹، ۶۶). با توجه به تاثیرات متقابل نهاد نمایندگی مجلس شورای اسلامی، حزب سیاسی و توسعه سیاسی بر یکدیگر، این نوشته در پی بررسی نگرش نمایندگان مجلس شورای اسلامی دوره های ششم و هفتم به تاثیر حزب سیاسی بر توسعه سیاسی و تاثیر این نگرش بر رفتار سیاسی آنان است جهت پیشبرد تحقیق ضروری است. همچنین با توجه به موضوع تحقیق، محقق و رویکرد هانتینگتون در باب رابطه میان احزاب سیاسی و توسعه سیاسی را برای پیشبرد تحقیق حاضر لازم دانسته و از این رو از دیدگاه هانتینگتون جهت مبنای نظری تحقیق بهره برده است. هم چنین جهت بیان مساله مورد نظر، ضروری می نماید. در

نظام جمهوری اسلامی ایران به دلیل اهمیت آن در اسلام، تأکید قانون اساسی و رهبران نظام بر جایگاه مجلس شورای اسلامی، این مسئله اهمیت ویژه ای دارد به گونه ای که رهبر نظام آن را در راس همه امور معرفی کرده اند. نمایندگان دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی در ایران که ابزارهای اعمال قدرت را اغلب بصورت کامل در اختیار دارند نقش محوری در مسیر افزایش پاسخ گویی به مطالبات مردم را دارند با عنایت به اینکه مجلس کارکردهایش در مسیر معینی نباشد می توان موانع را شناسایی نمود نمی تواند در راستای توسعه سیاسی نقش ایفا نماید.

در کل باید در خصوص ادبیات تحقیق توجه داشت که تحلیل جامعه شناختی کارآمدی و اثربخشی نمایندگان اصول گرا و اصلاح طلب در مجلس شورای اسلامی موضوع حساس و جدیدی است که خلأهای پژوهشی در این زمینه وجود دارد. پژوهش حاضر از این جهت جنبه نوآوری و جدید بودن داشته و درصدد پاسخگویی به پرسش های مبهم این حوزه است.

در خصوص اهداف تحقیق می توان بیان کرد که تبیین رویکرد اصلی دو دوره ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی به عنوان رکن اصلی تعیین، تصویب و بسترسازی حرکت قدرت سیاسی و ساختار عام حکومت برای ایجاد محرک در عرصه سیاسی و هم چنین تعیین حقوق سیاسی، اجتماعی و مدنی شهروندان و مردم و تبیین و توجه به جایگاه مجلس به عنوان نهاد برگرفته از رای مستقیم مردم در نبود احزاب سیاسی است. نیز کمک به غنای ادبیات توسعه سیاسی، تبیین شاخص ها و اقداماتی که منجر به توسعه سیاسی شده یا توسعه سیاسی را تقویت خواهد کرد را می توان از اهداف این پژوهش برشمرد.

-شناخت موانع و یا راهکارهای توسعه سیاسی کشور در رکن قانون گذاری یعنی مجلس شورای اسلامی با عنایت به تجربیات دوره های ششم و هفتم که از لحاظ سیاسی اصلاح طلب و اصول گرا را تداعی می کردند، را می توان از اهداف کاربردی پژوهشی ذکر کرد.

-برای پاسخ گویی به سوال اصلی تحقیق عمده موانع تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی و تاثیر آن بر مشارکت سیاسی مردم در راستای توسعه سیاسی با تاکید بر دوره های ششم و هفتم هدف آرمانی و اصلی تحقیق حاضر را تشکیل می دهد.

۲. پیشینه پژوهش: با نگاهی گذرا به منابع پژوهش می توان اصلی ترین تحقیقاتی که در حوزه جامعه شناسی انتخاباتی مجلس شورای اسلامی ایران انجام گرفته را شرح به ذیل مورد توجه قرار داد:

ازغندی (۱۳۸۸) در کتاب در آمدی بر جامعه شناسی سیاسی ایران فصل چهارم را به بررسی جامعه شناختی، ترکیب نمایندگان و نیز پایگاه اجتماعی نمایندگان شش دوره اول مجلس شورای اسلامی اختصاص داده است. ایشان به بررسی این موضوع پرداخته اند که چرا اساسا نمایندگان ادوار مختلف قانون گذاری در مجلس شورای اسلامی به مثابه اهرم تعیین کننده توسعه سیاسی، رسالت واقعی و سیاسی خویش را به انجام نرسانده اند؟ وی با تحلیل و پرداختن به مکانیزم انتخاب اعضای قوه مقننه براساس گرایش های مختلف سیاسی، فرهنگی، قومی و منطقه ای در پی یافتن چارچوبی تحلیلی بر پایه آمار و ارقام و متغیرهای قابل سنجش و قیاس با تعیین دو متغیر: میزان تاثیر نخبگان سیاسی به فرآیند تصمیم و اجرا و هم چنین پایگاه اجتماعی نخبگان مقننه به تحلیل موضوع می پردازد.

محمدشرفی (۱۳۹۵) در کتاب خود تحت عنوان مجلس قانون گذاری و توسعه سیاسی ایران بیشتر جنبه های کلی موضوع فضای سیاسی حاکم بر تحولات سیاسی و اجتماعی ایران پرداخته شده است.

الهام (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان مرز امور تقنینی و اجرایی در ایران تلاش کرد تا نظام انتخاباتی ایران را براساس چگونگی رابطه بین مردم، نهادها و فرآیندهای سیاستگذاری انتخاباتی تبیین نماید (الهام، ۱۳۸۹، ۴۶).

امامی و استوارسنگری (۱۳۸۷) نیز در پژوهش خود با عنوان حقوق اداری تلاش کردند تا نظام انتخاباتی ایران را براساس نگرش اداری و بوروکراتیک تبیین نمایند.

دال (۱۳۶۴) در زمره نظریه پردازانی است که رفتار انتخاباتی را با قدرت، نخبگان و سازماندهی بوروکراتیک جامعه پیوند می دهد. دال در پژوهش خود با عنوان تجزیه و تحلیل نوین سیاست در صدد است تا انتخابات را براساس دموکراسی و الگوی کنش گروه های رقیب تبیین نماید (دال، ۱۳۶۴، ۹۷).

کاتوزیان (۱۳۸۴) نیز در پژوهشی با عنوان نظام حقوقی ایران موضوع انتخابات و فرآیند مشارکت سیاسی شهروندان را مورد ارزیابی و تحلیل قرار داد (کاتوزیان، ۱۳۸۴، ۹۳).

۳. چارچوب نظری پژوهش

محور اصلی این تحقیق، گرایش های سیاسی و عملکرد نمایندگان سیاسی مجلس شورای اسلامی دوره های ششم و هفتم از منظر توسعه سیاسی و شاخص های آن می باشد که ابتدا با نگاهی به مبحث اصلی موضوع به بررسی، تعاریف، مفاهیم و رویکردهای نظری آن پرداخته می شود. با توجه به بررسی نظریات مختلفی در خصوص توسعه سیاسی است طراحی شده اند. توسعه سیاسی یکی از مهمترین مباحث عصر حاضر است، اندیشمندان مختلف دیدگاهها و شاخص های متعدد را برای آن ذکر می کنند. در تعریفی خلاصه می توان گفت: منظور از توسعه سیاسی فرآیندی است که طی آن نظام ساده اقتدارگرا جای خود را به نظام های حق رای همگانی، احزاب سیاسی، نمایندگی و بوروکراسی های مدنی می دهند؛ بنابراین توسعه سیاسی را می توان توسعه جامعه مدنی و گسترده همگانی نهادینه دانست. دیوان سالاری کار آمده، وظایف تخصصی شده توانایی پاسخ گویی به تقاضاها، توانایی ایجاد نظم و ثبات سیاسی دموکراسی غیرمستقیم، جابجایی سازمان یافته و نهادینه قدرت، میان نخبگان منتخب جلب مشارکت، سامان قانونگذاری و قانون مداری، جلوه ها دیگر توسعه سیاسی هستند تا زمانی که خواست توسعه سیاسی در فرهنگ سیاسی جامعه نهادینه نشود و ساختار قدرت سیاسی جامعه اولاً: متناسب با آن تحول نیابد و ثانیاً به التزام و اقتضائات آن متعهد نشود نمی توان نسبت به تحقق او مهم تر از آن به تداوم آن امید بست؛ اما فرهنگ سازی در زمینه توسعه سیاسی مستلزم شناخت و آگاهی عمومی کشور نیز هست (فرقانی، ۱۳۸۲، ۱۵).

- مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی فقط به معنی تلاش های موفقیت آمیزی بود که برای تأثیرگذاری بر اقدامات حکومت یا انتخاب رهبران انجام می گرفت. از این جهت، بعضی مشارکت سیاسی را فقط عبارت از اقدامات قانونی (مشروع) شهروندان از قبیل رأی دادن، تظاهرات و غیره می دانستند. در تعاریف دیگر از مشارکت سیاسی آمده است:

مشارکت سیاسی هر عمل داوطلبانه موافق یا ناموافق، سازمان یافته یا بدون سازمان، دوره ای یا مستمر، شامل بکارگیری روش‌های مشروع و یا نامشروع برای تأثیر و انتخاب سیاست‌های عمومی، اداره امور عمومی، انتخاب رهبران سیاسی در هر سطحی از حکومت محلی یا ملی است (شمیرانی، ۱۳۹۲، ۱۰۰-۹۹).

- توسعه سیاسی

نظریات مختلفی هم در خصوص توسعه سیاسی مطرح است که از زوایای مختلف قابل بررسی هستند، اما از بین نظریه پردازان در این پژوهش سعی گردید نظریاتی که ارتباط بیشتری با متغیرهای اصلی دارند انتخاب کردند. از سوی دیگر توسعه شاخص‌های مختلفی دارد که نظر محقق هرچه در پیچه‌های نگاه ما به دنیای علم و تکنولوژی بیشتر گشوده می‌شود و درک ما نسبت به جهانی که در آن زندگی می‌کنیم بیشتر می‌گردد، توقع ما در ساخت جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم بالاتر رفته و به دنبال جامعه‌ای ایده آل خواهیم بود. به نظر می‌رسد بخش مهمی از جامعه ایده آل مورد نظر را شاخص‌های توسعه سیاسی به منصفه ظهور می‌رسانند.

مفهوم کلی توسعه سیاسی، گسترش فرصت‌های رقابت و مشارکت سیاسی در بین گروه‌های مختلف اجتماعی است. این مقوله سیاسی فرایندی پیچیده، راز مدت و پرفراز و نشیب است. امروز فرض عمومی بر این است که همه آرمانهای و آمال غایی انسان که به ندرت یکجا گرد می‌آیند، از جمله نظم و امنیت، پراگندگی قدرت، پیشرفت دانش، تولید ثروت، تأمین صلح، مدارا و تساهل، کثرت‌گرایی، خودمختاری فردی.... تنها در سایر نظام‌های مردم سالار تحقق پذیرند (بشیریه، ۱۳۸۶، ۱۳).

این بررسی که در راستای تحلیل تطبیقی توسعه سیاسی در مواضع و رویکردهای نمایندگان مجلس شورای اسلامی دوره‌های ششم و هفتم می‌کوشد، با اتکاء بر نظریه سه عنصر اصلی تشکیل دهنده توسعه سیاسی از نگاه لوسین پای نظریه لزوم وجود مشارکت سیاسی به مثابه یکی از پارامترهای اصلی توسعه سیاسی بنا به باور هانتینگتون و با تکیه بر اجزای و منظومه فکری نگرش لیبرالیستی به مفهوم علمی آن، پیش خواهد رفت. همان طور که اشاره شد دیدگاه‌های توسعه سیاسی مطرح و در این زمینه شرح داده شد از جمله دیدگاه‌های نظری منتخب می‌توان به نظریه ساموئل هانتینگتون و تقسیم بندی آنها از توسعه سیاسی اشاره نمود. هانتینگتون بر این نظر هست که یکی از پارامترهای اصلی توسعه سیاسی مشارکت سیاسی می‌باشد (قوام، ۱۳۸۲، ۱۶). نهاد‌های سیاسی به نظر وی دارای ابعاد اخلاقی و ساختاری هستند که ارزش و اراده در آنها نقش دارند. وی همچنین ابزارهای نهادینه کردن مشارکت سیاسی توده‌ها را احزاب سیاسی، انتخابات و مجالس قانونگذاری می‌داند. لوسین پای بر این باور است برای آنکه نظام سیاسی به توسعه سیاسی دست یابد چند بحران سیاسی را پشت سر بگذارد و بر آن است که شرایط متفاوت اجتماعی و سیاسی باعث می‌گردد هر کدام از نظام سیاسی به شکلی متفاوت در مسیر بحرانش قرار بگیرند. وی بر آن است توسعه سیاسی از سه عنصر اصلی تشکیل می‌گردد: ۱- برابری همه مردم جامعه در برابر قانون و مشارکت سیاسی آنان در عرصه‌های اجتماعی که باعث می‌گردد مردم بر شهروندان فعال تبدیل گردند. ۲- متمایز کردن و تخصصی کردن ساختارهای اداری بر اساس کارکردهای شان، به بیان دیگر یکپارچه نمودن مجموعه ساختارهاست. ۳- ظرفیت سیستم و توانایی آن برای کنترل تقاضای عمومی و ایجاد ثبات در جامعه می‌باشد.

(Peters&pierre,1988:19)

به دلیل چندبعدی جامع و شدیداً کیفی بودن آن، پیچیده ترین سطح یک جامعه است. توسعه سیاسی رشد با دموکراسی مترادف است و سه عامل سازمان، کارایی، تعقل عملی و همبستگی ایدئولوژیک رهبران و پیروان را از لوازم توسعه سیاسی دانسته اند (اخترشهر، ۱۳۸۷، ۲۷-۲۶). فرآیند توسعه سیاسی به عنوان افزایش نامحدود ظرفیت بشر برای اختراع و نهادینه نمودن ساختارهای جدید و تقویت فرهنگ ها، فایق آمدن بر مشکلات یا حل آنها، قرار گرفتن در مسیر تغییر مداوم و سازگاری با آن و تلاش هدفمند و خلاق برای دستیابی به اهداف جدید اجتماعی معرفی گردید (کلمن، ۱۳۸۰، ۱۲۰-۱۱۹).

۴. فرضیه اصلی

در پاسخ به این سوال که فرضیه پژوهش می باشد، محقق بر این باور است: در چارچوب وظایف سه گانه نهاد مجلس شورای اسلامی یعنی انجام قانونگذاری، نظارت و نمایندگی؛ دوره های ششم و هفتم علیرغم تفاوت رویکردی و کارکردی نسبت به موضوع سیاسی؛ محدودیتها و موانع قانونی، ساختاری و ایدئولوژیک از عمده موانع تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکرد آن در دوره های ششم و هفتم در چارچوب مشارکت سیاسی می باشند.

۵. روش تحقیق

تحقیق حاضر، از نوع توصیفی و تحلیلی انجام شده است و این تحقیق از ترکیب منابع دسته اول و دوم استفاده شده است، چون منابع دسته دوم شامل داده ها و به نقل قول از شخص دیگری رویدادها را توصیف کرده مانند کتاب های تاریخی و همچنین با توجه به خصوصیات رساله بصورت توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. اعضای جامعه آماری در این تحقیق نمایندگان دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی می باشند. نتایج این تحقیق که بر اساس روش توصیفی-تحلیلی که از نظر زمانی یک تحقیق مقطعی و از نظر نوع ارتباط بین داده ها یک تحقیق همبستگی می باشد، نشان داد که هرگاه زمینه برای رقابت سیاسی سالم و شفافیت سازمانی میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی وجود داشته باشد، نشانه هایی از همکاری های سازمان یافته بین مجلس و سایر نهادهای حکومتی بوجود می آید.

۶. بیان متغیرهای مربوطه

تاثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکرد آن به عنوان متغیر مستقل در راستای مشارکت سیاسی با تاکید بر دوره های ششم و هفتم به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

۷. گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی

مجلس به مثابه یکی از نهادهای مدرن و ضروری برای توسعه سیاسی در اولین خیزش های تاریخی معاصر مردم ایران در انقلاب مشروطه شکل گرفت و می توانست یکی از تکیه گاه های عمده نیروهای مترقی اجتماعی برای اصلاحات و توسعه سیاسی باشد.

در دوران پس از انقلاب به غیر از مقطع کوتاهی از دوره مجلس اول و مجلس دوره های پنجم و ششم فعالیت نمایندگان بیشتر ناهمسو با توسعه سیاسی بوده است بدان مفهوم که توسعه سیاسی در اولویت مجلس و شورای نگهبان نبود؛ نهادی که عمده مواضعش را در حوزه هایی دیگر می توان دید.

(Williams ackroyd)، (2003:43)

اکنون مجلس شورای اسلامی به مثابه رکنی مهم در راس هرم قدرت و کانون تجمع بخش عمده ای از نخبگان حکومتی است. مجلس شورای اسلامی از اقتدار قانونی دمکراتیک برخوردار است و عنصر دمکراتیک ساختار حقوقی - سیاسی ایران در نهاد سیاسی مجلس و ریاست جمهوری تجلی یافته است (بشیریه، ۱۳۸۵، ۱۰۲). این نوشته گرایش های سیاسی و عملکرد های نمایندگان دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی را مدنظر دارد. مجلس دوره ششم و با تفوق سیاسی اصول گرایان شکل گرفت و لذا مواضع نمایندگان مجلس دوره هفتم عمدتاً با رویکرد جناح راست همسو است که به نظر می رسد در حوزه توسعه سیاسی بیشتر در جهت عدم سیاسی فعالیت داشته اند تا توسعه سیاسی. نگاهی گذرا به عملکرد نمایندگان مجلس در این دو دوره نشان می دهد با وجود اینکه آنان می توانستند رویکرد یا رهیافت نهادی در راستای توسعه سیاسی و همسو با اهداف نظام داشته باشند، اما مواضع و گرایش های سیاسی غالب ایشان در مغایرت با روند توسعه سیاسی بوده و بیشتر در قالب گفتمان سنت گرایی ایدئولوژیک جای گرفته است، گفتمانی که در واکنش به مدرنیسم مطلقه پهلوی پدیدار شد، تا گفتمان دمکراتیک؛ هرچند عناصر این گفتمان یا رهیافت نهادی لزوماً ضد دمکراسی و در راستای عدم توسعه سیاسی نبوده است. در حقیقت مسئله اصلی این پژوهش آن است که نمایندگان مجلس به عنوان بخش مهم و تاثیر گذار در روند تحول جامعه باید صاحب دانش و بینش در راستای توسعه در وجوه مختلف باشند تا بتوانند از حقوق مردم در زمینه های مختلف دفاع کنند. نمایندگان در مجلس به عنوان نخبگان حاکم در راس هرم قدرت و منتخبین مردم در اتخاذ تصمیمات اساسی کشور نقش مهمی دارند. مجلس یکی از ابزارهای مهم شهروندان برای دستیابی به حقوق خود و کنترل فعالیت های حاکمیت است. تمرکز این مطالعه بر مواضع و رویکردهای نهادی نمایندگان مجلس در روند توسعه سیاسی می تواند وجوه قوت و ضعف آنها را در این حوزه مشخص سازد. این امر به ویژه از آنجا بیشتر اهمیت می یابد که در جامعه ما هنوز احزاب و نهادهای مدنی به معنای نمایندگی گروه ها و اقلیت ها که دارای هویت قدرت بوده و بتوانند توازن قوا را به نفع توسعه سیاسی تغییر دهند وجود ندارد و بنابراین نقش نخبگان سیاسی معتقد و ملتزم به توسعه سیاسی پر رنگ می گردد. در جامعه ای که نخبگان سیاسی آن در قوه مقننه ضعیف و یا فاقد تاثیر بوده و قوانین مصوب آن در سطح کلان دارای قدرت و محرک قوی جهت تحقق برنامه های کلیدی و نهادی در راستای توسعه سیاسی نیستند پیشرفت این امر اتفاق نخواهد افتاد. تاکنون پژوهش مشخصی که جزئیات مواضع و رویکردهای نهادی نمایندگان مجلس شورای اسلامی را در رابطه توسعه سیاسی مورد مطالعه قرار دهد صورت نگرفته است.

(ackroyd)، (2003:23)

از نظر برخی نظریه پردازان اهمیت شناخت مواضع یا گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس به حدی است که می گویند: شناسایی ساختار جامعه سیاسی ایران بدون آگاهی از مصوبات کمی و کیفی نمایندگان مجلس به عنوان بخشی از نخبگان حکومتی کاملاً بی نتیجه است و انسان جستجوگر را در ارزیابی کارنامه گروه نخبه سیاسی به بیراهه سوق خواهد داد (زارعی، ۱۳۹۶، ۲۱۱). از غندی نمایندگان مجلس شورای اسلامی را اهرم تعیین کننده توسعه

سیاسی در ایران دانسته و بررسی عدم توفیق آنها را در این رابطه از مسایل عمده جامعه‌شناسی سیاسی قلمداد می‌کند.

۸. مقایسه عملکرد نمایندگان مجلس شورای اسلامی دوره های ششم و هفتم

بخش عمده ای از قوانین مصوب مجلس برآمده از لوایح تقدیمی دولت بوده و به علاوه اکثریت قریب به اتفاق این لوایح نیز تصویب شده است. بدین ترتیب مجلس بیشتر نقش تبعی در بررسی و تأیید لوایح فوق داشته است. مجلس دوره هفتم بیشترین تعداد قوانین مستخرج از طرح ها را به نسبت مجلس دوره ششم داشته است.

ضمن آنکه مجلس دوره هفتم بیشترین نسبت قوانین مستخرج از طرح ها به کل قوانین را نسبت به مجلس دوره ششم داشته است. در مقابل بیشترین نسبت لوایح به کل قوانین تصویبی را مجلس دوره ششم نسبت به مجلس دوره هفتم داشته است. این نتایج نشان می‌دهد مجلس دوره ششم نسبت به مجلس دوره هفتم بیشتر نقش تبعی داشته است و ضمن آنکه نسبت تصویب لوایح دولت نیز در مجلس دوره ششم بالاترین سطح است. همچنین مجلس دوره ششم دارای بیشترین نسبت موافقت نامه ها می باشد.

جدول شماره (۱) عملکرد تقنینی مجلس دوره های ششم و هفتم

شاخص	مجلس دوره ششم (درصد)	مجلس دوره هفتم (درصد)
مجموعه طرح ها و لوایح تقدیمی	۸۳۰	۱۲۶
مجموعه طرح ها و لوایح (قانون)	۳۹۶	۳۳۳
تعداد قوانین مصوبه مستخرج از طرح های مجلس	۸۴	۱۰۶
نسبت طرح های مصوب به کل قوانین	۲۱	۳۱
نسبت لوایح مصوب به کل لوایح تقدیمی	۹۵	۸۷
نسبت تعداد موافقتنامه ها به کل مصوبات	۴۵	۴۳
نسبت تعداد استفسادیه ها به کل مصوبات	۶	۶
نسبت تعداد قوانین اصلاحی به کل مصوبات	۲۷	۲۳
نسبت لوایح مصوب به کل قوانین	۷۹	۶۸

(اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷، ۱۴۷)

تعداد سؤال از وزرا در مجلس دوره ششم فاصله قابل ملاحظه ای با مجلس دوره هفتم دارد. از سوی دیگر، تعداد استیضاح یا رأی عدم اعتماد را نمی‌توان شاخص جامعی از اثرگذاری مجلس بر ترکیب دولت تلقی کرد؛

نمایندگان مجلس دوره هفتم در زمان تشکیل کابینه هم دوره خود مانع موفقیت تعداد بیشتری از وزرای پیشنهادی رئیس جمهور در گرفتن رأی اعتماد شده اند. همچنین در مجلس دوره ششم بیشترین تعداد پرونده های تحقیق و تفحص از دستگاه های اجرایی و حکومتی مطرح و مفتوح شده و نمایندگان این دوره از این ابزار بیشترین استفاده را کرده اند. (فقیهی، ذاکری و اسدی، ۱۳۹۳، ۱۹۲).

جدول شماره (۲) فعالیت های نظارتی مجلس دوره های ششم و هفتم

شاخص	مجلس ششم (درصد)	مجلس هفتم (درصد)
تعداد موارد سوال از وزرا	۱۵۵	۱۰۲
تعداد استیضاح موفق	۰	۱
وزرای فاقد رأی اعتماد	۰	۴
پرونده های تحقیق و تفحص	۲۸	۲۱

(اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷، ۱۴۷)

نتایج نشان می دهد که مجلس دوره ششم به نسبت مجلس دوره هفتم میزان مشارکت مردمی بیشتری را تجربه کرده است.

جدول شماره (۳) مشارکت مردمی در انتخابات مجلس شورای اسلامی دوره های ششم و هفتم

شاخص	مجلس ششم (درصد)	مجلس هفتم (درصد)
نسبت مشارکت در انتخابات مجلس	۶۹/۳۷	۵۰/۵۷
تعداد نمایندگان منتخب در دوره بعد	۷۰	۱۰۷
تغییر نمایندگان	۷۶	۶۳

(اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷، ۱۵۵)

- در بحث های کلان اقتصادی میان اصلاح طلبان و اصول گرایان مجلس دوره های ششم و هفتم اختلاف چندانی وجود نداشته است.

- اقدامات مجلس دوره هفتم در دفاع از حقوق شهروندی عمده توجه به توسعه اقتصادی و مبارزه با مفاسد اقتصادی برخلاف مجلس دوره ششم که تمرکز بر توسعه سیاسی داشت، بوده است.

- در مقایسه عملکرد نمایندگان مجلس دوره های ششم و هفتم باید گفت که نمایندگان مجلس دوره ششم بیشتر به عنوان یک حزب یا یک جریان سیاسی براساس قانون و چارچوب مدنی فعالیت نموده اند.

- اکثریت نمایندگان دوره ششم معتقدند در چارچوب همین جمهوری اسلامی می توان اصلاحاتی را ایجاد کرد و نظام جمهوری اسلامی ایران را اصلاح پذیر می دانند (اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس

شورای اسلامی، ۱۳۸۷، ۱۵۷).

- در خصوص نظام انتخاباتی هم نتایج نشان می‌دهد که نمایندگان مجلس دوره ششم بیش از نمایندگان مجلس دوره هفتم به یک حزب سیاسی معتقد هستند و به عنوان یک حزب باید حضورشان در عرصه های مختلف از جمله انتخابات پررنگ‌تر شود.

- یکی از مهمترین ضعف‌هایی که عملکرد نمایندگان دوره های ششم و هفتم داشته و نمایندگان نیز به آن معتقدند این است که مجالس ما کارخانه تولید قانون هستند و ما نمی‌دانیم که این قانون‌ها اجرا می‌شود یا نه. (باهر، ۱۳۸۶، ۶).

- بررسی مقایسه ای عملکرد اقتصادی مجلس دوره های ششم و هفتم نشان می‌دهد که در دوره هفتم به نسبت ششم تورم و رشد نقدینگی بالاتر بوده است و قانون تجمیع عوارض و حمایت از سرمایه گذاری در مجلس دوره ششم تصویب شد و در مجلس دوره هفتم مدیریت مصرف انرژی بیش از سایر موارد مورد تأکید قرار گرفت.

۹. کارکردهای نهاد مجلس شورای اسلامی

اولین وظیفه نهاد مجلس، قانونگذاری است چون وظیفه قانونگذاری بر عهده این نهاد قرار دارد از اهمیت خاصی برخوردار است. نهاد مدنی چون مجلس ضامن توسعه سیاسی نیست مگر آنکه این نهادها و ساختارها از نظر محتوا و کارکرد های قانونی، ساختاری و ایدئولوژیک نیز رشد و توسعه یافته باشند در صورت موانع و محدودیت های قانونی، ساختاری و ایدئولوژیک نهاد مجلس شورای اسلامی به عدم توسعه سیاسی منجر می‌شود.

-موانع قانونی

مطالعات حوزه پارلمان به دلیل اهمیت بالای مجالس قانونگذاری در نظام حکمرانی کشورها، حائز اهمیت فراوان است. هم اکنون، قانون انتخابات مصوب سال آن متحمل آسیبهای فراوان مجلس شورای اسلامی بدلیل وجود مشکلاتی در قانون و نظام انتخاباتی است که از جمله آن می‌توان به نبود سطح تخصص و شایستگی کافی در عمده نمایندگان، پررنگی دغدغه های محلی به جای تفکر ملی و کلان، عدم پاسخگویی حزبی و دیگر مشکلات موجود در فضای قانونگذاری اشاره کرد (مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۷۵، ۹).

-موانع ساختاری

با بررسی جامعه شناختی می‌توان نشان داد که قانون گذاری ایران بنا به دلایل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دارای ساختار ویژه و خاصی است که کارکرد عمده و اصلی آن ساخت اجتماعی است. بنا به دیدگاه ساختی کارکردی نتیجه و کارکرد عمده روانی ساختار قانون گذاری، ثبات، اعتماد، امنیت و عدالت در بین مردم است (سلیمی، ۱۳۹۵، ۶۶).

تحقق این هدف، منوط به آن است که قوه مجریه بتواند در امور اجرایی نقش مؤثری ایفا کند و مجلس با عدم ورود به مدیریت اجرایی کشور، استقلال قوه مجریه و قضائیه را رعایت کند و این قوا نیز شأن تقنینی و نظارتی مجلس را محترم شمارند؛ زیرا تداخل بی‌جا در حیطه اختیارات و صلاحیت‌های قوای دیگر به اخلال در امور خواهد انجامید.

-موانع ایدئولوژیک

اختلافات ایدئولوژیک یکی از دلایل اصلی اختلاف میان تشکل‌های اصلاح‌طلب است که در جریانات دیگر وجود ندارد. یکی از دلایل اصلی اختلافات در جناح اصلاح‌طلب، چالش‌های بسیار شدید ایدئولوژیک است که در بدنه این جریان از قدیم وجود داشته و مشکلات شدید ایدئولوژیک در این جریان است که در جریان اصولگرا این روند وجود ندارد.

۱۰- یافته‌های تحقیق

داده‌های این مطالعه حاکی از رولیت‌های متفاوت از چگونگی تاثیر فعالیت‌های نمایندگان مجلس در دوره‌های ششم و هفتم بر توسعه سیاسی است. جدول زیر میانگین ابعاد مشارکت سیاسی و مردم‌سالاری، رفتاری و ساختاری توسعه سیاسی و خود متغیر توسعه سیاسی به طرز محسوس بالاتر از میانگین متغیر طیف است. به این معنی که پاسخ‌گویان معتقدند گسترش احزاب سیاسی باعث ارتقا و ایجاد مشارکت سیاسی و مردم‌سالاری، رفتاری و ساختاری توسعه سیاسی و خود متغیر توسعه سیاسی می‌شود.

جدول شماره (۴) بررسی میزان متغیرها و تفاوت آن با میانگین معیار

متغیر	میانگین	انحراف معیار	T	تفاوت میانگین از میانگین معیار	معناداری
گرایش به احزاب	۵۰.۸۰	۱۰.۸۸۹	۱.۱۷۲	۰.۸۲	۰.۲۴۱
مشارکت سیاسی و مردم‌سالاری	۵۲.۰۱	۱۴.۲۸۵	۲.۲۲۲	۲.۰۳	۰.۰۲۶
تحرك اجتماعی	۴۵.۹۵	۱۴.۷۰۹	۴.۶۱۵-	۴.۳۲-	۰.۰۰۰
رفتاری	۵۷.۹۵	۱۹.۲۶۶	۷۷.۶۶۹	۹.۹۵	۰.۰۰۰
ساختاری	۵۹.۶۲	۱۷.۰۳۶	۸۸.۶۸	۹.۶۴	۰.۰۰۰
توسعه سیاسی	۵۶.۶۶	۱۴.۱۳۱	۷.۴۰۳	۶.۶۶	۰.۰۰۰

(اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷، ۱۲۳)

هم‌چنین میانگین مولفه تحرك اجتماعی به طرز معناداری کمتر از میانگین معیار است. به این معنی که پاسخ‌گویان معتقدند تاثیر احزاب سیاسی بر تحرك اجتماعی کمتر از حد متوسط است. میانگین متغیر گرایش به تحزب برابر با ۵۰.۸۰ است که مساوی نقطه وسط طیف است و طبق نتایج آزمون تی تک نمونه تفاوتی با میانگین معیار

ندارد. بنابراین می‌توان گفت میانگین متغیر گرایش به احزاب سیاسی متوسط است. یافته‌های پژوهش موید موارد ذیل است:

۱- در زمینه مقایسه مواضع و رویکردهای نهادهای نمایندگان دوره‌های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی از نظر میزان همسویی با توسعه سیاسی تفاوت‌های معنی‌دار وجود دارد؛ بدین معنا که میزان آن در مجلس دوره ششم نسبت به مجلس دوره هفتم بیشتر است.

۲- مواضع و رویکردهای نهادهای نمایندگان مجلس شورای اسلامی دوره‌های ششم و هفتم در حوزه توسعه یا انسداد سیاسی در ایران الگومند بوده است.

۳- بین گفتمان سیاسی حاکم بر جامعه در حوزه توسعه یا عدم سیاسی یا گفتمان مسلط در میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی در مقام بخشی از نخبگان حاکم، در دوره‌های ششم و هفتم رابطه مستقیم و متقابل وجود داشته است.

۱۱. نتیجه‌گیری

در خصوص نظام انتخاباتی هم نتایج نشان می‌دهد که نمایندگان مجلس دوره ششم بیش از نمایندگان مجلس دوره هفتم به یک حزب سیاسی معتقد هستند و به عنوان یک حزب باید حضورشان در عرصه‌های مختلف از جمله انتخابات پررنگ‌تر شود. یکی از مهمترین ضعف‌هایی که عملکرد نمایندگان دوره ششم و هفتم داشته و نمایندگان مجالس ما کارخانه تولید قانون هستند. بررسی مقایسه‌ای عملکرد اقتصادی مجلس دوره‌های ششم و هفتم نشان می‌دهد که در دوره هفتم به نسبت دوره ششم تورم و رشد نقدینگی بالاتر بوده است و در مجلس دوره هفتم مدیریت مصرف انرژی بیش از سایر موارد مورد تأکید قرار گرفت.

اکثر نمایندگان به لحاظ تحصیلات با تعداد ۵۱۵ نفر و ۲۹.۱۶ درصد دارای فوق لیسانس بوده‌اند و پس از آن به ترتیب دارندگان مدرک دکترای لیسانس و خارج فقه و اصول با ۱۷.۶۶، ۲۷.۴۱ و ۷.۵۲ درصد بیشترین فراوانی را داشته‌اند. البته تعداد نمایندگان با تحصیلات دکتری و فوق لیسانس هم رشد چشم‌گیری یافته است. اکثر نمایندگان مجلس طی ادوار مورد نظر در گروه سنی ۴۹-۴۵ با ۲۵.۳۰ درصد قرار گرفته و این به آن معناست که سن نمایندگان افزایش یافته است. به لحاظ سابقه نمایندگی، بیش از نیمی از کرسی‌های مجلس در هر دوره به چهره‌های جدیدی تعلق گرفته است که قبلاً سابقه نمایندگی مجلس را نداشته‌اند. البته این میزان در مجلس دوره ششم به بالاترین حد خود یعنی ۶۴.۳۰ درصد رسید که بی‌ارتباط با فضای حاکم بر انتخابات و پیروزی جریان دوم خرداد نبود.

ارزیابی‌ها نشان داد که هرگاه زمینه برای رقابت سالم سیاسی و شفافیت سازمانی میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی وجود داشته باشد، نشانه‌هایی از همکاری‌های سازمان یافته بین مجلس و سایر نهادهای حکومتی به وجود می‌آید نتیجه چنین فرآیندی را می‌توان حداکثرسازی کارآمدی سیاسی بین نیروهای دانست که از انگیزه لازم برای نقش‌آفرینی سیاسی برخوردار خواهند بود. وضعیت در یک تحلیل نهایی موجب افزایش مشارکت سیاسی افراد جامعه و همچنین گامی مهم در جهت توسعه سیاسی خواهد بود. ارزیابی‌های تحقیق حاضر در خصوص رابطه مشارکت سیاسی و توسعه سیاسی نشان می‌دهد که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در جامعه ایران شاهد بروز تغییراتی در نوع رفتارها، ساختار جمعیتی، ساختار ارزشی و

ساختار طبقاتی هستیم. این تغییرات ابعاد گسترده ای داشت؛ تغییراتی که توانست تمام مرزبندی های قبلی را تغییر دهد و روابط جدیدی را جایگزین آن کند و مرزهای ارزشی اقتصادی و سیاسی حاکم بر جامعه قبل از پیروزی را بر هم زند. در این وضعیت مشارکت مردم در فرایند انتخابات تابع شرایط سیاسی - اجتماعی بود؛ خصلت هایی چون فراگیری، حفظ حاکمیت نظام و غیر تصحیحی بودن منابع، بیش از هر چیز رفتار مشارکتی از جمله مشارکت سیاسی و رفتار انتخاباتی مردم را تحت تأثیر قرار می داد. بر اساس نظریه هانتینگتون و لوسین پای که یکی از پارامترهای اصلی توسعه سیاسی، مشارکت سیاسی می باشد. فرضیه ذیل قابل تایید می باشد. در چارچوب وظایف سه گانه نهاد مجلس شورای اسلامی یعنی انجام قانون گذاری، نظارت و نمایندگی؛ دوره ششم و هفتم علیرغم تفاوت رویکردی و کارکردی نسبت به موضوع سیاسی؛ محدودیت ها و موانع قانونی، ساختاری و ایدئولوژیک از عمده موانع تأثیر گرایش های نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکرد مجلس در دوره های ششم و هفتم در چارچوب مشارکت سیاسی می باشند.

در نتایج پژوهش نوآوری زیر حاصل شد:

۱- بررسی تأثیر گرایش های سیاسی نمایندگان مجلس شورای اسلامی بر عملکردهای سه گانه قانونگذاری، وظیفه نمایندگی و نظارت مجلس شورای اسلامی در دوره های ششم و هفتم در جمهوری اسلامی ایران در راستای توسعه سیاسی حکایت از جدید بودن و نوآوری در تحقیق می باشد که از تداوم این خصوصیات در نمایندگان مجلس شورای اسلامی عوامل دیگری مانند کارآمدی نهادهای سیاسی که خود ریشه در رفتار نخبگان سیاسی دارد منجر به بروز تحولات بسیاری در عرصه سیاسی مردم در انتخابات مجلس شده است که نتیجه تعامل میان نمایندگان مجلس و مشارکت سیاسی مردم بوده است که یکی از ارکان و تعیین کننده در راستای توسعه سیاسی قابل ارزیابی است.

۲- در کل باید در خصوص ادبیات تحقیق توجه داشت که تحلیل جامعه شناختی کارآمدی و اثربخشی نمایندگان اصول گرا و اصلاح طلب در مجلس شورای اسلامی موضوع حساس و جدیدی است که خلأهای پژوهشی در این زمینه وجود دارد پژوهش حاضر از این جهت جنبه نوآوری و جدید بودن داشته و درصدد پاسخگویی به پرسش های مبهم این حوزه است.

۳- از بعد بررسی قوانین مرتبط با توسعه سیاسی در دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی به نظر می رسد پژوهش ویژه صورت نگرفته و پرداختن به آن می تواند بدیع و نو باشد. مطالعه و مقایسه موضوعی قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی از این جهت که کدام قانون به موضوعات و یا شاخص های توسعه سیاسی مرتبط است و یا اینکه در کدام دوره مجلس شورای اسلامی بیشتر توجه به پیدا کردن راهکارهای قانونی برای توسعه سیاسی پیگیری می شده است اینکه آیا مجلس اصلاحات که با شعارهای توسعه سیاسی اکثریت مجلس را در دوره ششم در اختیار داشته است بیشتر به این مهم پرداخته است و یا اینکه مجلس شورای اسلامی دوره هفتم که بیشتر از طیف مقابل اصلاح طلبان بوده بیشتر در راستای قانون مند کردن خواسته های خود موفق بوده است به نظر می رسد تاکنون در این خصوص پژوهش مستقل صورت نگرفته است و از این لحاظ این پژوهش موضوعی نو و جدید که به لحاظ موضوعی قوانین مرتبط با توسعه سیاسی را استخراج طبقه بندی و ارایه خواهد نمود.

منابع

الف: فارسی

- ۱- اخترشهر، علی (۱۳۶۷)، توسعه سیاسی: معارف اسلامی.
- ۲- الهام، غلامحسین (۱۳۹۰)، مرز امور تقنینی و اجرایی در ایران، انتشارات مرکز تحقیقات شورای نگهبان.
- ۳- اداره کل فرهنگی روابط عمومی مجلس کارنامه مجلس شورای اسلامی دوره هفتم (۱۳۸۷)، اداره تبلیغات و انتشارات مجلس شورای اسلامی.
- ۴- باهنر، محمدرضا (۱۳۸۶)، ارزیابی عملکرد مجلس دوره های ششم و هفتم، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۲۰، ص ۲.
- ۵- بشیریه، حسین (۱۳۸۰)، موانع توسعه سیاسی در ایران، نشر نگاه معاصر، تهران.
- ۶- بشیریه، حسین (۱۳۷۸)، جامعه مدنی و توسعه سیاسی ایران، نشر علوم نوین.
- ۷- حبیبی، احمد (۱۳۹۹)، نظام انتخاباتی و مشارکت سیاسی در ایران و تاثیر آن بر عملکرد نمایندگان، نشریه سپهر سیاست، ص ۲۳۱.
- ۸- دال، رابرت (۱۳۶۴)، تجزیه و تحلیل سیاست، ترجمه حسین مظفریان، نشر مترجم.
- ۹- دال، رابرت آلن؛ استاین بریکتر، بروس (۱۳۹۳)، تحلیل سیاسی مدرن، ترجمه حمیرا مشیرزاده، نشر فرهنگ جاوید.
- ۱۰- زارعی، ایرج (۱۳۹۶)، جایگاه توسعه سیاسی در قوانین مصوب دوره های ششم و هفتم مجلس شورای اسلامی، علیرضا ازغندی. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۱۱- سلیمی، معصومه (۱۳۹۵)، مطالعه و تحلیل جامعه شناختی مواضع و رویکردهای نخبگان کشور در رابطه با توسعه سیاسی ایران، علیرضا کلدی. رساله دکتری رشته جامعه شناسی سیاسی، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۱۲- شمیرانی، علیرضا (۱۳۹۲)، نقش نظام انتخاباتی مجلس شورای اسلامی در چگونگی ایفای مسئولیت نمایندگان مجلس دوره هفتم، جستارهای سیاسی معاصر.
- ۱۳- فقیهی، ابوالحسن (۱۳۸۰)، نظام های پاسخگوئی در بخش دولتی: دیدگاه تطبیقی مطالعات مدیریت، نشر بهبود و تحول.

- ۱۴- فقیهی، ابوالحسن؛ ذاکری، محمد؛ اسدی، اسماعیل (۱۳۹۳)، ارزیابی عملکرد مجالس شورای اسلامی در نظام جمهوری اسلامی ایران مورد مطالعه مجلس دوره های سوم تا هشتم، نشریه راهبرد .
- ۱۵- فرقانی، محمد مهدی (۱۳۸۲)، راه دراز گذار: بررسی تحول گفتمان توسعه سیاسی در ایران، انتشارات فرهنگ و اندیشه.
- ۱۶- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۷)، نقد نظریه های سیاسی نوسازی و توسعه، انتشارات تهران، دانشگاه شهید بهشتی .
- ۱۷- کاتوزیان، محمد علی (۱۳۷۲)، دموکراسی، دیکتاتوری و مسئولیت ملت، اطلاعات سیاسی اقتصادی .
- ۱۸- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۴)، مطالعه نظام حقوقی، شرکت سهامی انتشار ایران.
- ۱۹- کلمن، جیمز. اس (۱۳۸۰)، توسعه سیاسی تدریجی، ترجمه غلامرضا خواجه سروی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۲۰- مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۱)، ماموریت های، راهبردها و برنامه های مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- ۲۱- هاشمی، سید محمد (۱۳۹۰)، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، نشر میزان و دادگستر.

ب: لاتین

- 1- Ackroyd, lucianw.(2003). **Aspects of political development** ,analytic study,little,brown.
- 2- Williams & Taylor. (2003). **Communications and political development** ,conference on communication and political development.
- 3- Peters & Pierre. (1998). **Dilemmas of political development** ,f.e. peacock publishers.